

Держуправління екології та природних ресурсів
в Полтавській області
Полтавська обласна організація
Українського товариства охорони природи
Полтавський державний педагогічний університет
ім. В. Г. Короленка
Полтавське відділення Українського
ботанічного товариства
Полтавський краєзнавчий музей

До 60-річчя Українського товариства охорони природи

ПРИРОДООХОРОННИЙ *РУХ* НА ПОЛТАВЩИНІ

Матеріали науково-практичної конференції
8—9 червня 2006 року

Полтава «Верстка» 2006

В. М. Самородов, О. М. Білик, М. В. Кір'ян

Василь Устимович: портрет громадянина і паркобудівника

Перлиною Лісостепу називають єдиний на Полтавщині дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський». Знаходиться він у селі Устимівці Глобинського району. Тут на досить невеликій площі (лише 9 гектарів) зібрано понад 480 видів дерев і кущів, 82 із них це різні шпилькові породи (1). Про дендропарк «Устимівський» написано немало, а от про непересічну людину, яка створила це диво, Василя Васильовича Устимовича даних в літературних джерелах майже не-

має (3). Ось чому ми взяли на себе місію викласти найбільш повну його біографію.

Народився Василь Устимович у 1864 році в родині Василя Андріяновича та Олександри Платонівни (у дівоцтві Родзянко) Устимовичів. Улітку родина мешкала в Устимівці, а на зиму переїжджала до Кременчука, де Устимовичі мали власний будинок із телефоном. Закінчивши Кременчуцьке реальне училище, полечителем якого був його батько, Василь їде за кордон здобувати медичну освіту. Отримавши дипломи лікаря-терапевта й дерматолога, він повертається додому. Під час навчання за кордоном знайомиться з Олексієм Дегтярьовим — майбутнім глобинським хірургом. Цю дружбу, що зародилася на чужині, вони зберегли на довгі роки.

У 27 років (1891 р.) Василя Васильовича обирають гласним Кременчуцького повітового земського зібрання. У 32 (1896 р.) — почесним мировим суддею. Він постійно обирався на ці посади аж до 1913 року.

В. В. Устимович був великим добродійником. Він опікувався Устимівським земським училищем, яке було відкрите 1 листопада 1887 року в селі Устимівці. За кошти Василя Васильовича було здійснено освітлення приміщення, надано зємський наділ.

Василь Васильович переймався й проблемами місцевої школи. Він передав їй книги з власної бібліотеки. Цікаво, що це були посібники з закладання та ведення садів при школах. В той час вчителем працював Сергій Іванович Вигорницький. Для його заохочення до роботи В. В. Устимович довгі роки доплачував йому по 100 карбованців на рік (при річній платні вчителя 224 карбованця).

Після смерті батька в 1889 році В. В. Устимович отримав у спадщину родючі землі (понад 1500 га) та стару економію в селі Устимівці. Але сільським господарством займатися не став. Третину земель продав, іншу землю здав в оренду, залишивши для себе зовсім небагато. Майже всі кошти від продажу землі пішли на придбання саджанців, живців та насіння для садів. Першими були — яблуневий, грушевий, горіховий, згодом з'явилися ягідники. А пізніше на площі приблизно 3 гектари він посадив декоративні дерева, що на той час росли скрізь (липи, акації, дуби). Цю ділянку назвали «стара ботаніка». Згодом виникла ідея акліматизації рослин і на рівному Полтавському плато лівобережних терас Дніпра, де в 1893 році були розпочаті роботи зі створення «нової ботаніки» — сучасного Устимівського дендрологічного парку. Роботи по посадці безперервно велися майже до 1916 року.

Головне дітище В. В. Устимовича — дендропарк був в ідеальному стані. Слава про нього йшла по всій губернії і за її межами. В період з 26 по 31

травня 1915 року відбулася одна з таких екскурсій учнів Полтавського училища садівництва під керівництвом викладача, відомого садівника Л. М. Ро та урядового інструктора з садівництва Ф. Ф. Дермашка.

Враження останнього подаємо мовою оригіналу: «Действительность превзошла все ожидания. Владелец имения В. В. Устимович, страстный любитель садоводства, создал на сравнительно небольшом участке, около 8 десятин площадью, очень интересный парк в смысле разнообразия пород, содержащийся в таком идеальном порядке, что с ним могут сравниться лишь очень немногие образцовые парки России и даже Западной Европы. На каждом шагу встречаются редкостные экземпляры хвойных и лиственных пород, иногда даже уникамы в своем роде, стоившие владельцу больших денег. Многие породы, считаются зябкими, акклиматизировались и отлично развились в великолепные экземпляры. Здесь попадаются сотни видов дубов, кленов, лип, ясеней, пихт, елей, сосен, всевозможных кустарников и т. д. и на одно изучение всех этих видов и разновидностей потребовались бы целые месяцы. В настоящее время владельцем составляется список имеющихся в парке пород, который представит большой интерес, так как выяснит, какие породы могут успешно произрастать в наших условиях. Вообще парк Устимовича — настоящий клад для садоводов и любителей, и надо лишь пожалеть вместе с владельцем о том, что о нем так мало знают и что этот парк так редко посещается.

Кроме парка имеется интересный плодовый сад, заключающий в себе обширнейший сортимент зерновых и косточковых пород; но главное внимание владельца обращено на парк, коллекции которого продолжают пополняться различными новинками и редкостными породами» (2, с. 36-37).

Зразковому стану парку його господар був зобов'язаний досвідченим садівникам — Дмитру Федоровичу Мацаку та Сергію Марковичу Трахтенбергу. Останній майже 50 років доглядав парк.

Варто звернути увагу й на те, що хоча сам В. В. Устимович сільським господарством не займався, проте стежив за досягненнями с/г науки і зокрема механізації. Із дня заснування, у травні 1895 року, Кременчуцького відділення Полтавського товариства сільського господарства Василь Васильович був членом його ради. Неодноразово робив доповіді про застосування гасових двигунів, про електричний плуг, результати випробування плуга «Секретар фірми «Джон Дір», способи знищення лялечок хруща. На одному із засідань відділення доповідав про велику колекцію кактусів, що росли в оранжереї при дендропарку. Ця колекція мала наукове значення. За неї В. В. Устимович був нагороджений відзнакою Імператорського російського товариства садівництва. Демонстрував картоплекопалку власної конструкції. Під егідою товариства в Кременчуці було

відкрито сільськогосподарський музей, якому В. Устимович подарував колекцію із 116 зразків насіння пшениці та 86 сортів вівса.

У буремні дні жовтневого перевороту В. В. Устимович добровільно передав новій владі економію та дендропарк. Він неодноразово висловлював прохання, щоб цю оазу серед степів зберегли для прийдешніх поколінь.

За задумом Василя Васильовича парк був створений невтомною працею місцевих селян. Коли наставала гаряча пора — посадка дерев, розбивка клумб, обрізування сушняку, перенесення тепличних рослин з оранжереї — господар залучав до цих робіт усіх. Багато селян допомагали без будь-якої платні. В. В. Устимович бачив це і не залишався у боргу перед ними, він велів старшому садівникові скласти список працюючих і в першу чергу надавав їм медичну допомогу. Із багатьох рідкісних рослин лікар сам робив цінні ліки й безплатно роздавав їх хворим.

Все викладене свідчить про високі чесноти Василя Васильовича Устимовича як громадянина та непересічний його талант як паркобудівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирьян М. В., Самородов В. Н., Сыч Е. С. Устимовський дендропарк (проспект). — Л., 1989. — 27 с.
2. Отчет Полтавського училища садоводства по учебной части за 1914/15 год, по технической, денежной и материальной за 1915 год. — Полтава, 1916. — 152 с.
3. Яценко З. Василь Васильович Устимович — поміщик, добродієць, дендролог // Архівний збірник на посвяту 100-річчя Полтавської вченої архівної комісії: Архівна і документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи (1903-2003). — Полтава, 2003. — С. 189-192.